

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมของชุมชนชนบทเพื่อประกอบการวางแผนพัฒนาจังหวัดชลบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่าการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมของชุมชนชนบทจังหวัดชลบุรีนั้นมีรูปแบบหรือไม่ ถ้ามีรูปแบบศึกษาว่ารูปแบบนั้นเป็นอย่างไร และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบของการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางเศรษฐกิจและสังคม กับการผสมผสานของสังคมอย่างเป็นทางการ และกับความสะดวกในการเข้าถึงชุมชน การศึกษานี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาชนบทของจังหวัดชลบุรีต่อไป

กลุ่มประชากรตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้านี้ได้แก่ หมู่บ้านซึ่งอยู่นอกเขตเทศบาลเมืองชลบุรี เทศบาลเมืองพนัสนิคม เทศบาลตำบลศรีราชา และเมืองพัทยา โดยพิจารณาว่าแต่ละหมู่บ้านเป็นเสมือนระบบสังคม ซึ่งประกอบด้วยระบบย่อย ๆ ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครอง หน่วยของการวิเคราะห์ คือ หมู่บ้านในชนบท หรือในเขตสุขาภิบาลเท่านั้น เมื่อทำการสุ่มตัวอย่างร้อยละ 10 จากกลุ่มประชากร จะได้กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ทำการศึกษาจำนวน 63 ตัวอย่าง หรือหมู่บ้าน การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การสัมภาษณ์โดยแบบสอบถามกับบุคคลที่สามารถให้รายละเอียดเกี่ยวกับหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หรือบุคคลทั่วไปที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนานพอสมควรที่สามารถให้ข้อมูลที่ถูกต้องและเชื่อถือได้

ในบทนี้เป็นการสรุปผลการศึกษาโดยย่อ การเสนอแนวความคิดเพื่อการทำการวิจัยต่อไป ตลอดจนการปรับปรุงในด้านระเบียบวิธีการศึกษาและการแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการศึกษาค้นคว้านี้ และที่สำคัญที่สุดคือการนำผลการศึกษานี้ไปประยุกต์ใช้ในการวางแผน

แผนและการกำหนดนโยบายในการพัฒนาชุมชนชนบทของจังหวัดชลบุรี

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้อาศัยทฤษฎีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงสังคมเป็นพื้นฐานที่สำคัญ ทั้งนี้ เพราะทฤษฎีนี้อธิบายการเปลี่ยนแปลงในสังคมที่มีเสถียรภาพ มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป จึงสามารถนำมาใช้ได้กับการศึกษาสภาพการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมของชุมชนชนบทในประเทศไทย โดยมีแนวความคิดที่ศึกษาเกี่ยวกับชุมชนที่สำคัญคือ แนวความคิดเกี่ยวกับระบบสังคม ในการศึกษาชุมชนนั้นจะกำหนดให้แต่ละชุมชนที่ศึกษาเป็นหนึ่งในระบบสังคมที่ประกอบด้วยระบบสังคมย่อย ๆ คือ ระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครอง แต่ละระบบเหล่านี้จะทำหน้าที่ที่จำเป็นสำหรับการดำรงอยู่ของชุมชนในฐานะที่เป็นกลุ่ม และในฐานะที่เป็นกลุ่มในสภาพแวดล้อม ชุมชนเหล่านี้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ อย่างสม่ำเสมอ การเปลี่ยนแปลงนี้จะมีลักษณะที่สั่งสมขึ้นและเป็นไปในเชิงเส้นตรงคือจะเปลี่ยนแปลงจากลักษณะที่มีโครงสร้างที่เรียบง่ายเข้าสู่ความซับซ้อนมากขึ้น และมีความสามารถในการปรับตัวได้มากขึ้น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนนี้จะเกี่ยวข้องกับ 2 กระบวนการคือ กระบวนการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ (Differentiation) และกระบวนการผสมผสานทางสังคม (Integration) การแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่นี้หมายถึง การกระจายของหน้าที่และความชำนาญพิเศษต่าง ๆ ของชุมชนทั้งทางด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมของชุมชน ในขณะที่การผสมผสานทางสังคมหมายถึง แรงที่ประสานกันของหน้าที่และการแยกย่อยของโครงสร้างของชุมชน กระบวนการ 2 กระบวนการที่เกิดขึ้นในขณะที่ ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงนี้สามารถสังเกตได้จาก สิ่งของ เหตุการณ์ กิจกรรมและสถาบันต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนอันเกี่ยวข้องกับการผลิต การกระจายผลผลิต การบริโภค แบบแผนค่านิยมของชุมชน การกินดีอยู่ดีและวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชน การมีส่วนร่วมในองค์กรหรือการจัดตั้งกลุ่มในชุมชนนั้น ๆ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อชุมชนมีการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่เพิ่มมากขึ้น แบบแผนของการผสมผสานกันของส่วนต่าง ๆ ของระบบย่อย ๆ ในชุมชนจะมีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยเพราะสมาชิกของชุมชนต้องปรับปรุงกลไกในการรวมตัวแบบใหม่ ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอด

ของชุมชนในขณะที่มีความซับซ้อนเพิ่มขึ้น การผสมผสานทางสังคมแต่เดิมที่ไม่มีรูปแบบหรือเป็นทางการซึ่งเป็นการสร้างกลไกในการผสมผสานแบบใหม่ ๆ ขึ้นในชุมชนหรือสังคมอันเกิดขึ้นในหน้าที่ที่สำคัญของชุมชน ได้แก่ การผลิต การกระจายผลผลิต การบริโภคสินค้าและบริการ การเรียนรู้ระเบียบสังคม การมีส่วนร่วมในสังคม และการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในระหว่างสมาชิกของสังคม ทั้งนี้เพราะในระบบสังคมนั้นถึงแม้ว่าระบบมีการเปลี่ยนแปลงแต่การเปลี่ยนแปลงจะอยู่ในขอบเขตของความสมดุลย์ของระบบ โดยต้องอาศัยกลไกการควบคุมทางสังคมที่จะทำให้อสังคมนั้นยังคงรักษาสภาพสมดุลย์ไว้ได้ ดังนั้นถ้าระบบเกิดการเปลี่ยนแปลงในส่วนใดส่วนหนึ่งแล้ว ก็ย่อมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในส่วนอื่น ๆ บางส่วนหรือทุกส่วนตามไปด้วย (Bohannan 1963: 359)

การศึกษาคั้งนี้มีจุดสนใจอยู่ที่ 2 กระบวนการดังกล่าวที่เกิดขึ้นในขณะที่ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม โดยทำการศึกษาเพื่อหารูปแบบของการเปลี่ยนแปลงทางด้านการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งในด้านนี้แบ่งเป็นด้านการผลิตสินค้าและบริการ การกระจายผลผลิต และการบริโภคสินค้าและบริการ การกระจายของโครงสร้างและหน้าที่ทางสังคม การผสมผสานทางสังคมอย่างเป็นทางการการศึกษาระดับของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม กับพื้นที่ตั้งของชุมชนที่ทำการศึกษาและการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง 2 กระบวนการ คือ กระบวนการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม กระบวนการผสมผสานทางสังคมกับความสะดวกในการเข้าถึง ซึ่งในการศึกษานี้ใช้ระยะทางและเวลาเป็นเครื่องชี้ เพื่อศึกษาความเชื่อมโยงของชุมชนชนบทกับระบบที่ใหญ่กว่าอันได้แก่ ตัวอำเภอและตัวจังหวัด การศึกษาคั้งนี้เป็นการศึกษาในเชิง cross-sectional ซึ่งเป็นการศึกษาชุมชนในขณะใดขณะหนึ่ง ส่วนการวิเคราะห์รูปแบบการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางเศรษฐกิจและสังคม และรูปแบบการผสมผสานทางสังคมใช้เทคนิควิเคราะห์สเกลของ Guttman การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรคู่ต่าง ๆ ใช้ค่าสถิติจากการคำนวณด้วยวิธีการหาค่าสหสัมพันธ์ของ Pearson correlation coefficient การคำนวณเพื่อหาค่าสถิติทั้ง 2 วิธีนี้ คำนวณโดยผ่านโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติด้วยคอมพิวเตอร์ คือ Statistic Package for The Social Science (SPSS)

ในการสรุปผลการศึกษาก็จะแยกเป็น 6 หัวข้อ คือ ลักษณะโดยทั่วไปของชุมชนชนบท รูปแบบการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางเศรษฐกิจซึ่งแบ่งเป็นการผลิต การกระจายผลผลิต การบริโภค การแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางสังคม การผสมผสานทางสังคม อย่างเป็นทางการ ระดับของการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ การผสมผสานทางสังคม กับพื้นที่ตั้งชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่และการผสมผสานทางสังคมอย่างเป็นทางการกับระยะทางและเวลา

1. ลักษณะ โดยทั่วไปของชุมชนชนบท

ชุมชนชนบทของจังหวัดชลบุรีมีครัวเรือนเฉลี่ยระหว่าง 30-300 ครัวเรือน และมีประชากรเฉลี่ยระหว่าง 150-1500 คน ต่อหนึ่งชุมชน ชาวชนบทเหล่านี้ส่วนใหญ่นับถือศาสนา พุทธ รองลงมาคือ ศาสนาอิสลาม และศาสนาคริสต์ เป็นอันดับสาม ประชากรของกลุ่มตัวอย่างหรือชาวชนบทส่วนใหญ่มีอาชีพหลักทางด้านเกษตร ซึ่งได้แก่ ทำนา ทำไร่ ทำสวน เป็นอัตราร้อยละ 87 รองลงมาคืออาชีพรับจ้างตามไร่นา และโรงงาน วิชาชีพหลักทางด้านเกษตร ได้แก่ มันสำปะหลัง อ้อย น้ำตาลและข้าว ชุมชนชนบทที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 63 หมู่บ้านนี้ 49 หมู่บ้านไม่ได้อยู่ในเขตสุขาภิบาล 11 หมู่บ้านอยู่ในเขตสุขาภิบาล และ 3 หมู่บ้านที่มีพื้นที่บางส่วนอยู่ในเขตสุขาภิบาล

ความคิดเห็นของชาวชนบทต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนชนบท ทางด้าน เศรษฐกิจและสังคมในระหว่าง 10-20 ปีที่ผ่านมา สรุปได้ว่า มีการเปลี่ยนแปลงไปมากจากที่เป็นอยู่เดิม มีทั้งเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นและเลวลง ที่ดีขึ้นก็คือ ทางด้านการปรับปรุงการเกษตร การคมนาคมขนส่ง ตลอดจนการติดต่อสื่อสาร การสาธารณสุขูปโภค สาธารณูปการ มีการพัฒนาด้านการประปา ไฟฟ้า หมู่บ้าน มีความเจริญขึ้น บ้านเรือนหนาแน่นขึ้น ประชากรในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ส่วนการเปลี่ยนแปลงในทางเลวลง คือ ด้านการตลาดโดยเฉพาะราคาผลผลิตที่ไม่สมดุลย์กับผลิตผล

ในด้านการทำมาหากินนั้น ชาวชนบทส่วนใหญ่ยังคงเป็นเกษตรกรเหมือนเดิม มีบาง

ส่วนที่เปลี่ยนเป็นอาชีพรับจ้าง ทั้งนี้เนื่องมาจากพืชผลราคาตกต่ำ แต่ค่าใช้จ่ายในการทำการเพาะปลูกสูง เช่น บัญแพง เครื่องท่อนแรงราคาสูง เป็นต้น แต่โดยทั่วไปแล้วเกษตรกรมีการปรับปรุงการผลิต โดยนำวิวัฒนาการเกษตรแผนใหม่มาใช้ ใช้เทคโนโลยีที่ก้าวหน้า รู้จักการขยายพันธุ์พืช ปลูกพืชหมุนเวียน ฯลฯ แต่ชาวชนบทเหล่านี้ยังคงประสบปัญหาทางการขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูก ทำให้ไม่สามารถปลูกพืชบางชนิดได้ในฤดูแล้ง ทางด้านชีวิตความเป็นอยู่นั้น ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ชาวชนบทมีการอยู่ดีกินดีกว่าเดิม มีส่วนน้อยที่กล่าวว่าสภาวะทางเศรษฐกิจตกต่ำ ค่าครองชีพสูงขึ้น แต่รายได้จากการขายพืชผลไม่พอเพียงสำหรับรายจ่ายในครัวเรือนทำให้ความเป็นอยู่เลวลง อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงทางการได้รับความรู้และข่าวสารข้อมูลมาปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น สุขภาพอนามัยดีขึ้น เจ็บป่วยน้อยลง เพราะการพัฒนาทางด้านสาธารณสุข ส่วนด้านสังคมนั้น ชาวชนบทให้ความสำคัญของกิจกรรมทางศาสนา ชนบทธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ลดลง เพราะต้องทำมาหากิน ในด้านการร่วมมือเพื่อพัฒนาชุมชนนั้น ชาวชนบทส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือดี และมีความเห็นว่าถ้าเศรษฐกิจไม่ดีย่อมไม่มีความร่วมมือเกิดขึ้นในชุมชน

2. การแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางด้านเศรษฐกิจ

ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้ คือ รูปแบบของการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางด้านเศรษฐกิจ จะแบ่งเป็นการผลิต การกระจายผลผลิต และการบริโภค รูปแบบในการผลิตของชุมชนชนบทในจังหวัดชลบุรี เรียงลำดับจากความซับซ้อนระดับต่ำถึงระดับสูงของโครงสร้างดังนี้ คือ การใช้ปุ๋ยเคมี หรือปุ๋ยวิทยาศาสตร์ การใช้ยาฆ่าแมลง การจ้างแรงงาน การใช้เครื่องจักรในการทำไร่ และการมีโรงสีข้าวขนาดกลาง (สีข้าวได้ประมาณวันละ 4-6 เกวียน) รูปแบบในการกระจายผลผลิตของชุมชนจากระดับต่ำไประดับสูงจะเป็นดังนี้ คือ การใช้รถบรรทุกขนาดเล็ก การใช้รถบรรทุกขนาดใหญ่ ร้านซ่อมจักรยาน ร้านซ่อมรถยนต์ บิมน้ำมัน ส่วนรูปแบบการแยกย่อยทางด้านเศรษฐกิจอีกด้านหนึ่ง คือ ด้านการบริโภคจะมีรูปแบบจาก ร้านขายอาหาร กาแฟ สุราขนาดเล็ก ร้านเสริมสวย ร้านตัดผมชาย ร้านตัดเสื้อสตรี ร้านขายอาหารขนาดกลาง ร้านตัดเสื้อผ้า ตลาดถาวร ร้านขายยา สรุปได้ว่า รูปแบบของการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนชนบทในจังหวัดชลบุรีนี้ มีการ

พัฒนาเข้าสู่ความซับซ้อนค่อนข้างสูง ลักษณะของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ความเป็นชุมชนเมือง กล่าวคือ ภายในชุมชนชนบทเหล่านี้มีความสามารถที่จะสนองตอบความต้องการที่หลากหลายของสมาชิกได้ค่อนข้างสูง อันจะเห็นได้จากหัวข้อต่าง ๆ ดังกล่าวที่แสดงถึงความซับซ้อนของโครงสร้างของชุมชนชนบทที่ได้ทำการศึกษา

3. การแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางด้านสังคม

ผลการศึกษาทางด้านนี้สรุปได้ว่า ชุมชนชนบทในจังหวัดชลบุรีมีความซับซ้อนของโครงสร้างและหน้าที่ทางด้านสังคมค่อนข้างต่ำ กล่าวคือ มีเพียง 3 ระดับเท่านั้น โดยเรียงจากรูปแบบที่มีมากที่สุดไปสู่น้อยที่สุดได้ดังนี้ คือ บ่อน้ำสาธารณะที่ยังคงใช้ประโยชน์อยู่ โตรคันท์ น้ำประปา ซึ่งหัวข้อเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการสนองตอบความต้องการของชุมชนที่เป็นพื้นฐานที่สุดเท่านั้น แต่จากการศึกษาหัวข้อที่แสดงถึงความซับซ้อนของโครงสร้างทางด้านนี้ พบว่ามีถึง 16 หัวข้อ ไม่ว่าจะเป็นหัวข้อทางการศึกษา การสาธารณสุข การรวมกลุ่มเพื่อการพัฒนาชุมชนหรือกลุ่มอาชีพ ฯลฯ แสดงให้เห็นว่าในอนาคตนั้นชุมชนชนบทในจังหวัดชลบุรีจะมีการพัฒนาโครงสร้างและหน้าที่ทางด้านสังคมเข้าสู่ความซับซ้อนเพิ่มขึ้นอย่างแน่นอน โดยที่จะค่อย ๆ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างช้า ๆ เข้าสู่ความซับซ้อนที่สั่งสมขึ้น

4. การผสมผสานทางสังคมอย่างเป็นทางการ

รูปแบบของการผสมผสานทางสังคมอย่างเป็นทางการที่พบ ประกอบด้วยแผนที่แสดงให้เห็นถึงการสร้างกลไกการผสมผสานที่เป็นทางการเพื่อให้สอดคล้องกับความซับซ้อนที่เพิ่มมากขึ้นของการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งแสดงถึงชุมชนชนบทมีการพัฒนาโครงสร้างสังคมที่ซับซ้อนขึ้น รูปแบบการผสมผสานทางสังคมอย่างเป็นทางการสามารถเรียงจากความซับซ้อนต่ำสุดถึงความซับซ้อนสูงสุดได้ดังนี้คือ ชุมชนชนบทมีคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน งานพัฒนาชุมชน คณะกรรมการโรงเรียน และมีการประชุมลูกบ้านมากกว่า 6 ครั้งต่อปี กลไกการผสมผสานทางสังคมอย่างเป็นทางการนี้จะพัฒนาไปพร้อม ๆ กับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและหน้าที่ทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้ระบบชุมชนมีความ

สมดุลย์อยู่เสมอเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ตาม ชุมชนชนบทยังคงมีการผสมผสานทางสังคมอย่างไม่เป็นทางการอยู่ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการรวมตัวกันภายในชุมชนอย่างไม่เป็นทางการหรือไม่มีรูปแบบ ส่วนใหญ่เพื่อสนองตอบความต้องการทางด้านจิตใจเป็นสำคัญ เช่น การมีศูนย์กลางการพบปะโดยทั่วไป วัดหรือโบสถ์ สำนักสงฆ์ ศาลเจ้า โบสถ์คริสต์ มัสยิด การมีเทศกาลประจำปี มีศูนย์กลางพบปะเป็นพิเศษ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ถึงแม้ว่าชุมชนชนบทจะมีการพัฒนาการผสมผสานอย่างเป็นทางการแล้ว แต่ในชุมชนยังคงมีอยู่ ไม่ได้บ่งชี้ว่าชุมชนนั้น ๆ มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมในด้านการผสมผสานที่ซับซ้อนขึ้น

5. ระดับของการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่และการผสมผสานกับพื้นที่

ผลของการศึกษาระดับของการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ระดับการผสมผสานทางสังคมอยู่เป็นทางการที่มีต่อพื้นที่ศึกษา สรุปได้ว่า ระดับของการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางเศรษฐกิจในด้านการผลิตนั้น หมู่บ้านในอำเภอที่มีความซับซ้อนด้านการผลิตสูงกว่าหมู่บ้านในอำเภออื่น ๆ คือ หมู่บ้านในอำเภอน้ำสีนคมและอำเภอบางทอง ซึ่งอยู่ในระดับ 3 - 5 เป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่หมู่บ้านในอำเภอบ้านบึงศรีราชา บางละมุง สัตหีบ และบ่อทอง มีการผลิตอยู่ในระดับเดียวกัน คือ มีตั้งแต่ระดับ 1-5 แต่ส่วนใหญ่จะอยู่ในระดับ 3 และ 4 หมู่บ้านในอำเภอหนองใหญ่การผลิตมีความซับซ้อนในระดับต่ำ และหมู่บ้านในอำเภอเมืองชลบุรีนั้นการผลิตมีระดับตั้งแต่ 0-5 ทั้งนี้เพราะบางหมู่บ้านนั้นอาชีพหลักเป็นอาชีพอื่นที่ไม่ใช่ทำการเกษตร แต่อาชีพการเกษตรเป็นอาชีพรอง ระดับสเกลในด้านการกระจายผลผลิตกับพื้นที่ สรุปได้ว่า ในระดับคะแนนสูงสุดหรือความซับซ้อนสูงสุด ซึ่งเท่ากับ 5 นั้น หมู่บ้านที่มีความซับซ้อนในด้านการกระจายผลผลิตในระดับ 1-3 คือ หมู่บ้านในอำเภอบ่อทอง บางละมุง และบางทอง ส่วนหมู่บ้านในอำเภอหนองใหญ่และศรีราชา มีตั้งแต่ระดับ 2-4 หมู่บ้านในอำเภอสัตหีบอยู่ในระดับ 2-5 หมู่บ้านในอำเภอน้ำสีนคมมีความซับซ้อนตั้งแต่ระดับ 1-5 แต่ส่วนมากจะเป็นระดับ 2 และระดับ 4 ส่วนหมู่บ้านในอำเภอเมืองชลบุรีและอำเภอบ้านบึงมีตั้งแต่ระดับ 0-5 โดยจะกระจายกันออกไปในพื้นที่ ระดับการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางเศรษฐกิจอีกด้านหนึ่ง คือ ทางด้านการบริโภคนั้น ผลการศึกษานพบว่ามีความซับซ้อนของโครงสร้างสูงมาก คือ ระดับสเกลสูงที่สุดเท่ากับ 8 ถึงแม้ว่าความซับซ้อนใน

ด้านการบริโภคของชุมชนชนบทจะสูง แต่ผลปรากฏว่า บางชุมชนไม่มีหัวข้อเหล่านี้เลย ซึ่งหมายถึงระดับของสเกลเท่ากับ 0 เช่น หมู่บ้านในอำเภอพนัสนิคม พานทอง บ้านบึง บางละมุง และที่อยู่ในระดับสเกลเท่ากับ 1 ก็มีจำนวนค่อนข้างมาก ส่วนหมู่บ้านที่อยู่ในระดับสเกลเท่ากับ 8 มีเพียง 2 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านในอำเภอเมืองชลบุรี และอำเภอสัตหีบ ในด้านการบริโภคนี้ ถ้าดูจากแผนที่แล้ว จะเห็นถึงความแตกต่างกันอย่างมากในด้านการบริโภคของชุมชนชนบทในจังหวัดชลบุรี

ระดับการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางด้านสังคมค่อนข้างต่ำ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับด้านเศรษฐกิจ เพราะระดับความซับซ้อนของโครงสร้างสูงสุดอยู่ในระดับ 3 เท่านั้น และปรากฏว่า หมู่บ้านส่วนใหญ่จะไม่มี ความซับซ้อนเลย คือ อยู่ในระดับ 0 หรือมีเพียงระดับ 1 เท่านั้น เช่น หมู่บ้านในอำเภอพนัสนิคม อำเภอบางละมุง อำเภอบ่อทอง ส่วนหมู่บ้านในอำเภออื่นมีความซับซ้อนทางด้านสังคมตั้งแต่ระดับ 0-2 แต่มีระดับ 2 น้อยมาก คือ หมู่บ้านในอำเภอพานทอง บ้านบึง ศรีราชา หนองใหญ่ ส่วนหมู่บ้านในอำเภอสัตหีบและอำเภอเมืองชลบุรีนั้น ส่วนใหญ่มีระดับ 0-3 ซึ่งสรุปได้ว่ามีความซับซ้อนทางด้าน การแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางด้านสังคมสูงกว่าหมู่บ้านในอำเภออื่น ๆ

การศึกษาในส่วนนี้อีกด้านหนึ่ง คือ ระดับของการผสมผสานทางสังคมอย่างเป็นทางการกับพื้นที่ซึ่งมีระดับสเกลถึงระดับ 4 ผลการศึกษาพบว่าหมู่บ้านที่ทำการศึกษายู่ในระดับสเกล 3 และ 4 โดยจะกระจายกันทั่วไปทั้งจังหวัด สรุปได้ว่า กลไกการผสมผสานทางสังคมอย่างเป็นทางการกำลังปรับตัว เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเมื่อชุมชนชนบทมีการพัฒนาทางด้าน การแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางด้านเศรษฐกิจและสังคมไปสู่ความซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น

6. ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมกับระยะทางและเวลา

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางเศรษฐกิจกับการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางสังคมเป็นไปในทางบวก เป็นไป

ตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ นั่นคือ เมื่อมีการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น การแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางสังคมเพิ่มขึ้น แต่ไม่เป็นเหตุและผลของกันและกัน ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างการแยกย่อยของโครงสร้าง และหน้าที่ทางเศรษฐกิจกับการผสมผสานทางสังคมอย่างเป็นทางการ สรุปลงได้ว่าไม่มีความสัมพันธ์กัน ไม่ยอมรับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ในขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างการแยกย่อยของโครงสร้าง และหน้าที่ทางสังคมกับการผสมผสานทางสังคมอย่างเป็นทางการเป็นความสัมพันธ์ทางลบ ไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ผู้ศึกษาคาดว่าในอนาคตความสัมพันธ์คู่นี้ควรเปลี่ยนเป็นค่าบวก

เมื่อนำการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางเศรษฐกิจไปศึกษาความสัมพันธ์กับระยะทางและเวลา ผลปรากฏว่าไม่มีความสัมพันธ์กัน ไม่สามารถยอมรับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ เพราะค่าความเชื่อมั่นไม่ถึงร้อยละ 90 ซึ่งต่ำกว่ามาตรฐาน ส่วนการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางลบกับระยะห่างระหว่างหมู่บ้านถึงตัวอำเภอและตัวจังหวัด เช่นเดียวกับความสัมพันธ์กับระยะเวลาที่ใช้ในการเดินทางก็เป็นความสัมพันธ์ทางลบเช่นกัน และเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ว่าเป็นความสัมพันธ์ทางลบ สรุปลงได้ว่าเมื่อชุมชนชนบทตั้งอยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางความเจริญ หรือต้องใช้ระยะเวลาในการเดินทางมาก ระดับของการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางสังคมจะมีระดับต่ำ

ความสัมพันธ์คู่สุดท้าย คือ ความสัมพันธ์ระหว่างการผสมผสานทางสังคมอย่างเป็นทางการกับระยะทางและเวลา ไม่สามารถยอมรับสมมุติฐานที่ตั้งขึ้น ทั้งนี้เพราะความสัมพันธ์ระหว่างการผสมผสานทางสังคมอย่างเป็นทางการกับระยะห่างระหว่างหมู่บ้านถึงตัวจังหวัดเป็นความสัมพันธ์ทางบวกระดับต่ำ จึงสรุปลงได้ว่า ชุมชนชนบทที่อยู่ห่างไกลชุมชนศูนย์กลาง หรือศูนย์กลางความเจริญมากจะมีความซับซ้อนของการผสมผสานอย่างเป็นทางการสูง ที่เป็นเช่นนั้นเพราะนโยบายต่าง ๆ ของรัฐ ซึ่งมุ่งพัฒนาพื้นที่ชนบทห่างไกลให้มีความเจริญขึ้น จะต้องสร้างความร่วมมือจากชาวบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาต่าง ๆ ในชุมชนของตน และการร่วมมือดังกล่าวจะออกมาในลักษณะที่เป็นทางการ จึงจะทำให้งานพัฒนาประสบความสำเร็จ ทำให้พื้นที่ชนบทเหล่านี้มีลักษณะของการผสมผสานทางสังคมในลักษณะที่เป็นทางการมากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้ผลการศึกษา

ในการพัฒนาประเทศนั้น ประเทศไทยมีการวางแผนพัฒนาตั้งแต่ระดับสูงสุดจนถึงระดับต่ำสุด ดังนี้ คือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาภาค แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาอำเภอ แผนพัฒนาตำบลและหมู่บ้าน แต่ในด้านการบริหารราชการแผ่นดินนั้น ส่วนใหญ่มักจะสั่งงานจากเบื้องบนสู่เบื้องล่าง (Top down) กับความต้องการของเบื้องล่างสู่เบื้องบน (Bottom up) จึงทำให้ขาดการประสานสัมพันธ์กันระหว่างนโยบายในระดับสูงกับความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่น อันเป็นเหตุให้การพัฒนาประเทศไม่ก้าวหน้าไปเท่าที่ควร การพัฒนาประเทศที่จะให้ความเจริญทุกด้านตกไปสู่ประชาชนมากที่สุด ตามความต้องการของนโยบายเบื้องบนกับการสอดคล้องความต้องการของท้องถิ่นหรือชนบทอย่างเต็มที่ และได้รับประโยชน์มากที่สุดนั้น จะต้องให้ความสำคัญกับการวางแผนพัฒนาจังหวัด ทั้งนี้เป็นเพราะจังหวัดเป็นจุดประสานความต้องการจากระดับต่ำกลับนโยบายส่วนกลาง แล้วจัดทำแผนประจำปีของจังหวัดตามโครงการต่าง ๆ ที่กำหนดและต้องควบคุมงบประมาณให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติการ ซึ่งในการวางแผนพัฒนาจังหวัดนั้น จะต้องพัฒนาทั้งพื้นที่เมืองและพื้นที่ชนบท และต้องอาศัยข้อมูลทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ของแต่ละพื้นที่ซึ่งจะแตกต่างกันไป และในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดนั้นมักจะมีปัญหาหลายประการ เช่น ขาดหลักการและวิธีการในการกำหนดปัญหาและความต้องการของประชาชนทั้งในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด ขาดวิธีการประสานโครงการและแผนงานว่า ทำอย่างไรจึงจะเกิดประโยชน์มากที่สุด และประหยัดที่สุด และที่สำคัญ คือ ขาดแนวทางและวิธีการในการพิจารณา ความก้าวหน้าของแผน ประกอบกับวิธีการวางแผนพัฒนาจังหวัดนั้น จะพิจารณาจากปัญหา และความต้องการของประชาชน จากการสำรวจและสอบถามจากประชาชนในจังหวัดนั้น และการวิเคราะห์ข้อมูลทางด้านทรัพยากร กายภาพ การบริการขั้นพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ประชากร ชีตความสามารถและฐานะการคลังของท้องถิ่น เป็นต้น ทั้งสองวิธีนี้ทำให้ข้อมูลที่ได้รับไม่ตรงกัน นอกจากนี้ ยังขาดแคลนข้อมูลและเจ้าหน้าที่ที่จะทำการสำรวจ และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อใช้ในการวางแผน โดยเฉพาะข้อมูลทางด้านชนบท ที่ต้องนำมาพิจารณาประกอบในการทำแผนพัฒนาจังหวัดประจำปี

ดังนั้น การศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของชุมชนชนบทในจังหวัดชลบุรี ซึ่งอาศัยข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์ โดยใช้แบบสอบถามกับผู้นำของหมู่บ้าน อันได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หรือ ชาวบ้านธรรมดาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเกิน 10 ปี ย่อมทำให้ ข้อมูลที่ได้รับมีความถูกต้องเชื่อถือได้ และสามารถนำผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างสังคมทางสังคมของชุมชนชนบทไปใช้ เพื่อประกอบการการวางแผนพัฒนาพื้นที่ชนบทของ จังหวัดชลบุรีได้ ดังต่อไปนี้

ในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมของชุมชนชนบทในจังหวัดชลบุรีนั้น ได้ศึกษารูปแบบและระดับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมในด้านการแยกย่อยของโครงสร้าง และหน้าที่ทางเศรษฐกิจ (Economic Differentiation) ซึ่งแบ่งเป็นการผลิต การกระจาย ผลผลิต การบริโภค การแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางด้านสังคม (Social Differentiation) และการผสมผสานทางสังคมอย่างเป็นทางการ (Formal Social Integration) ซึ่งทั้งสองด้าน (Differentiation and Integration) นี้แสดงให้เห็นถึง ระดับและรูปแบบของโครงสร้างสังคมของชุมชนชนบทในจังหวัดชลบุรี และชี้ให้เห็นถึงกำลัง ความสามารถ หรือศักยภาพในการพัฒนา ของชุมชนชนบทว่าเป็นอย่างไร ทั้งนี้เพราะชุมชน ชนบทแต่ละแห่งจะมีปัญหาและความต้องการ ตลอดจนความสามารถ ในการที่จะปรับตัวเมื่อ ชุมชนเกิดปัญหา หรือในขณะที่เกิดสถานการณ์ใหม่ ๆ ได้ไม่เท่าเทียมกัน อันนี้ขึ้นอยู่กับระดับ ความซับซ้อนของโครงสร้างสังคมของชุมชน หรือมีการพัฒนาทางด้านโครงสร้างสูง ย่อมมีความ สามารถในการปรับตัว หรือรับการพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ ได้ดีกว่าชุมชนที่มีโครงสร้างสังคมอยู่ ในระดับต่ำ ดังนั้นในการนำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้ ทำได้โดยที่ผู้บริหารและผู้มีส่วนร่วมใน การจัดทำแผนพัฒนาชนบทในจังหวัดชลบุรี สามารถนำผลไปใช้ในการคาดประมาณความสามารถ หรือศักยภาพของแต่ละหมู่บ้าน หรือชุมชนชนบท เพื่อพิจารณาความเหมาะสมในการกำหนด โครงการพัฒนาที่จะดำเนินการในหมู่บ้านนั้น ๆ และนำโครงการต่าง ๆ ที่จะดำเนินการพัฒนา มาจัดลำดับเพื่อให้สอดคล้องกับการนำไปปฏิบัติในแต่ละพื้นที่ หรือจัดเตรียมโปรแกรมการพัฒาที่จะช่วยในการปรับตัวของชุมชนชนบทเมื่อเข้าสู่สภาพแวดล้อมที่มีความซับซ้อนขึ้น ในการนี้เป็นการช่วยลดสภาวะที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง ความคับข้องใจ รวมถึงสภาวะที่เกิดความไม่สมดุลย์ ของระบบย่อย ๆ ต่าง ๆ ของชุมชนที่อาจเกิดขึ้นระหว่างสมาชิกของชุมชนเอง หรือระหว่าง

ชุมชนกับชุมชน โดยโปรแกรมการพัฒนาเหล่านี้ อาจจะไปช่วยเหลือในด้านการจัดตั้งกลุ่มในชุมชน ตลอดจนการจัดองค์การต่าง ๆ ในชุมชน อย่างไรก็ตาม โครงการต่าง ๆ หรือโปรแกรมต่าง ๆ ที่รัฐจัดให้ชุมชนนั้นในระยะเริ่มแรกที่ชุมชนมีการพัฒนาทางด้านโครงสร้างนั้น อาจจะไม่แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จ ทั้งนี้เพราะการพัฒนานั้นในบางครั้งต้องอาศัยระยะเวลาความพร้อมของพื้นที่ จึงจะทำให้การพัฒนาบรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่วางไว้

สรุปได้ว่า ผลการศึกษาจะนำไปใช้กับหน่วยงานของรัฐใน 2 ระดับ คือ 1) เสนอต่อ 5 กระทรวงหลัก คือ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงอุตสาหกรรม หรือเจ้าหน้าที่จากส่วนกลาง ซึ่งอยู่ในจังหวัดชลบุรี และ 2) สำหรับเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะหน่วยงานทั้งระดับนี้ มีบทบาทที่สำคัญต่อการวางแผนพัฒนาชนบท โดยเฉพาะในด้านการกำหนดโครงการพัฒนาและแผนงานต่าง ๆ ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อชุมชนชนบท ข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยให้การตัดสินใจในการเลือกโครงการเป็นไปอย่างเหมาะสมต่อพื้นที่และมีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน อย่างไรก็ตามโครงการพัฒนาต่าง ๆ จะต้องตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน และสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชนบทได้ โดยจะต้องคำนึงถึงหลักการพัฒนาชนบทที่สำคัญ คือ ให้ประชาชนอยู่ดี กินดี สามารถพึ่งตนเองได้ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับระเบียบวิธีการศึกษา

ถึงแม้ว่าระเบียบวิธีการศึกษา และเค้าโครงของการศึกษาที่ใช้ในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมของชุมชนชนบทครั้งนี้ จะมีความเหมาะสมสำหรับจุดมุ่งหมายและขอบเขตของการศึกษาแต่ยังขาดความสมบูรณ์เท่าที่ควร ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงขอเสนอในส่วนที่บกพร่องและความเป็นไปได้ในการทำการปรับปรุงการศึกษานี้ คือ

1. ปัญหาในเรื่องของการ ให้คำนิยามในแนวความคิดต่าง ๆ ที่ใช้ในการศึกษารวมทั้งการคัดเลือกตัวแปรที่เหมาะสมที่จะแสดงให้เห็นถึง ความสามารถที่จะวัดค่าได้ตามแนวความคิดซึ่งมีอยู่หลายแนวความคิดในการนำมาพิจารณาประกอบกับการศึกษา อย่างไรก็ตาม

แนวความคิดต่าง ๆ ในด้านสังคมศาสตร์จะมีความแตกต่างกันไปหลายทิศทาง เช่น การแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางสังคม (Social Differentiation) หมายถึงการกระจายของหน้าที่และความชำนาญพิเศษในชุมชนอันเกี่ยวข้องกับ การทบทวนแบบแผนค่านิยม ความอยู่ดีกินดีของสมาชิกในชุมชน นอกจากนี้ยังให้คำนิยามได้อีกว่า หมายถึง ตำแหน่งที่แตกต่างกันไประหว่างสมาชิกในชุมชน ซึ่งสามารถมองเห็นได้โดยผ่าน การแบ่งชั้นทางสังคม ชั้นชั้นทางสังคม ด้วยเหตุนี้ การเลือกแนวความคิดที่เหมาะสมจึงขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ตลอดจนขอบเขตของการศึกษาที่จะเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจเลือก นอกจากนี้แล้ว ตัวแปรที่ใช้ในการวัดแนวความคิดไม่อาจหามาได้ง่าย ๆ ตัวอย่าง เช่น ตัวแปรที่ใช้วัด การแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางสังคม และการผสมผสานทางสังคม เกี่ยวข้องกับ การควบคุมทางสังคม และความขัดแย้งทางสังคม ซึ่งข้อมูลเหล่านี้เป็นข้อมูลส่วนตัวและเป็นการยากสำหรับการแสดงความคิดเห็นของผู้ตอบคำถาม ผู้สัมภาษณ์จึงควรทำความเข้าใจกับผู้ตอบคำถามให้ชัดเจน เพราะเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน นอกจากนี้แล้วตัวแปรที่ใช้วัดแนวความคิดในเรื่องการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมจะต้องมากพอและเหมาะสมกับจุดมุ่งหมายและขอบเขตของการศึกษา และการศึกษารูปแบบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในระดับหมู่บ้าน การเก็บข้อมูลข่าวสารควรใช้การสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม เพราะข้อมูลที่ได้จะมีความถูกต้องและเชื่อถือได้ในการนำมาศึกษา

2. ปัญหาเกี่ยวกับการให้นิยามศัพท์ปฏิบัติการ (Operational Concept)

ซึ่งตัวแปรต่าง ๆ ต้องทำการวัดได้ ในการศึกษาวิธีการศึกษาสเกลของ Guttman ได้สร้างขึ้นเพื่อศึกษารูปแบบของการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางเศรษฐกิจและสังคม รูปแบบของการผสมผสานทางสังคมอย่างเป็นทางการในแต่ละหมู่บ้าน หัวข้อ (items) ต่าง ๆ ที่ศึกษาจะต้องให้ค่า Coefficient of Reproducibility ถึง .9 และ Coefficient of Scalability ถึง .6 จึงจะเป็นค่าที่ยอมรับได้ และใช้เป็นเกณฑ์ให้ผู้ศึกษาเลือกใช้ ผลการศึกษาที่ค่าสถิติที่ได้ อาจเป็นค่าที่สามารถยอมรับได้ แต่ปราศจากเหตุผล ดังนั้น สิ่งสำคัญก็คือ ผู้ศึกษาจำเป็นต้องรู้พื้นที่ศึกษาของตนเป็นอย่างดี จึงสามารถทำการตัดสินใจหรือพิจารณาสเกลการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ ตัวอย่างเช่น ในการศึกษาแบบของการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางเศรษฐกิจในด้านการบริโภค สเกลให้ค่า C.R. ถึง .9 และ C.S. ถึง .6 มีหลายรูปแบบ แต่มีเพียง 1 รูปแบบที่ดูเหมือนจะมีความถูกต้องสำหรับผู้

ศึกษา และมีเหตุมีผลในการตัดสินใจเลือกใช้ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและถูกต้อง รวมทั้งมีความเป็นไปได้ที่จะนำไปใช้เป็นตัวแทนของหมู่บ้านทั้งจังหวัด

3. ปัญหาเกี่ยวกับการตีความผลที่ได้ ควรจะระลึกอยู่เสมอว่า ร่างของข้อสรุปทั้งหมดในการศึกษาจะเป็นหลักใหญ่ที่ต้องนำกลับมาเพื่อตีความหมายการเลือกวิธีการทางสถิติ หรือแนวทางทฤษฎีจะแตกต่างกันไป เช่น ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางเศรษฐกิจและสังคม และการผสมผสานทางสังคมกับระยะทางและเวลาที่ใช้ในการเดินทาง จะใช้วิธีการทางสถิติ คือ ค่าของ Pearson Correlation Coefficient ซึ่งขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของผู้ศึกษาแต่ละคน อันเกี่ยวข้องกับขอบเขตและวัตถุประสงค์ของการศึกษา เช่น ต้องการแปลความหมายความสัมพันธ์ของแต่ละคู่ที่เกิดขึ้นก็ต้องตีความไปตามนิยามและข้อตกลงของค่าสถิติดังกล่าว เช่น ความสัมพันธ์จะเป็นความสัมพันธ์ทางบวก หรือลบ มากน้อยแค่ไหนเท่านั้น ไม่ได้บอกว่าตัวแปรกลุ่มไหนมีความเป็นเหตุหรือผลของตัวแปรอื่น ผู้ศึกษาสามารถแปลความได้ตามข้อเท็จจริง หรือผลที่ได้ ประกอบกับใช้ความรู้เกี่ยวกับพื้นที่มาประกอบการพิจารณาเพื่อให้ข้อสรุปที่ได้มีเหตุมีผลมากขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาต่อไป

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมของชุมชนชนบทในจังหวัดชลบุรีนี้ อาจกล่าวได้ว่า เป็นการศึกษาเบื้องต้นที่สามารถนำไปศึกษาต่อได้ในอนาคต การศึกษาครั้งนี้แสดงถึงวิธีการวัดผลกระทบทางสังคมอย่างเป็นระบบต่อการพัฒนาที่เกิดขึ้นในชุมชนชนบท หรืออาจนำไปใช้ในการศึกษาทางด้านอื่นหรือในระดับกว้างกว่าชุมชนชนบท อันแล้วแต่หน่วยของการวิเคราะห์ (unit of analysis) ที่จะใช้ระดับใด นอกจากนี้แล้ว การศึกษานี้สามารถชี้ให้เห็นว่าอะไรเป็นสิ่งที่สามารถวัดหรือนับได้ เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมของระบบในการประยุกต์การศึกษานี้เพื่อทำการศึกษาต่อไป ผู้ศึกษาขอเสนอแนะแนวทางที่ควรปรับปรุงแก้ไขบางประการ ดังต่อไปนี้คือ

1. การศึกษาครั้งต่อไปควรนำปัจจัยทางด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกำรเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมของชุมชนชนบทเข้ามาศึกษาด้วย เช่น ขนาดของประชากร ความถี่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการเยี่ยมเยียนประชาชน ความถี่ของพ่อค้าเร่ที่เข้าไปในหมู่บ้าน ความถี่ในการส่งไปรษณีย์ ผลกำไรที่ได้รับจากโครงการชลประทาน ฯลฯ โดยนำข้อมูลเหล่านี้ไปวิเคราะห์ factor analysis เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางเศรษฐกิจและสังคม การผสมผสานทางสังคมอย่างเป็นทางการกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว

2. ในการวัดผลกระทบโดยตรง ที่ได้รับจากโปรแกรมการพัฒนาดังกล่าวที่แตกต่างกันไปในชุมชนชนบท สามารถทำได้โดยการศึกษาผลที่เกิดขึ้นของการพัฒนาเหล่านั้นในเชิงความสัมพันธ์กับระดับของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมของชุมชน การศึกษาดังกล่าวนี้สามารถตรวจสอบได้ว่าโปรแกรมการพัฒนาประเภทใด จะส่งผลกระทบมากกว่ากันในการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม และโปรแกรมไหนจึงจะเหมาะสมกับสภาพของชุมชนลักษณะใด โดยพิจารณาจากระดับของการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ และระดับของการผสมผสานทางสังคม และสามารถนำผลหรือวิธีการศึกษานี้ไปใช้ได้กับทุกกระทรวง

3. การศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมของชุมชนนี้ สามารถทำการศึกษาได้ทุกจังหวัด ทุกภาค และทุกระดับตามความเหมาะสม โดยอาจทำการศึกษาต่อจากที่ได้มีผู้ทำการศึกษาไปแล้วในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง เพื่อนำผลที่ได้ไปเปรียบเทียบกับการศึกษาที่ผ่านมา หรือศึกษาพื้นที่ใหม่ เช่น ชุมชนในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกอีก 2 จังหวัดคือ ระยองและฉะเชิงเทรา ทั้งนี้เพราะ รูปแบบของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมจะเป็นของพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเท่านั้น เพราะปัจจัยต่าง ๆ ในแต่ละพื้นที่เช่น ลักษณะทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม แต่ละพื้นที่แตกต่างกันไป การเลือกพื้นที่ที่จะทำการศึกษาคควรให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐที่จะทำการพัฒนาพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง เพื่อประโยชน์ที่จะได้รับสามารถนำไปประกอบกันได้

4. การศึกษาครั้งนี้ หน่วยของการวิเคราะห์คือ หมู่บ้าน ซึ่งสุ่มตัวอย่างมาทำการศึกษาเท่านั้น ผู้ศึกษาขอเสนอว่า ในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมของชุมชนชนบท

ในแต่ละจังหวัดนั้น น่าจะศึกษาทุกชุมชน หรือศึกษาทุกหมู่บ้านหรือศึกษาทุกหมู่บ้านในแต่ละอำเภอ ในกรณีที่มีหมู่บ้านเป็นจำนวนมากเพราะจะทำให้สามารถศึกษารายละเอียดได้มากขึ้น นอกจากนี้แล้วอาจจะเปลี่ยนหน่วยของการวิเคราะห์เป็นระดับตำบลแทนหมู่บ้าน โดยอาศัยเทคนิคการวิเคราะห์แบบอื่นที่เหมาะสม ในการเลือกหน่วยของการวิเคราะห์ จึงแล้วแต่หน่วยงานงบประมาณ บุคคล เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ

5. ถึงแม้ว่าการศึกษากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมของชุมชนชนบทครั้งนี้ จะใช้ ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับชุมชนชนบทในเรื่อง folk-urban continuum แต่แนวความคิดนี้สามารถนำไปใช้เป็นโครงร่างในการศึกษากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมในระดับชุมชนเมืองได้ โดยใช้การศึกษากการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่และการผสมผสานทางสังคม ในการสังเกตรูปแบบสถาบันต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนเมือง โดยอาศัยข้อมูลระดับทุติยภูมิ เช่น โครงสร้างประชากร อาชีพ รายได้ และการศึกษาของประชากร จำนวนกลุ่มอาสาสมัคร การจัดองค์การในชุมชนเมือง เป็นต้น เป็นการขยายแนวความคิดในการศึกษากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมในระดับชุมชนที่ใหญ่กว่าเดิม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย